

Kunst op de Hondsrug 2008

Kunst op de Hondsrug

Verslag activiteiten 2008

Kunst op de hondsrug

Het project Kunst op de Hondsrug

"Kunst op de Hondsrug" is een kunstproject dat de creativiteit van mensen wil stimuleren vanuit een cultuurhistorisch perspectief.

Sinds haar bestaan heeft de mensheid sporen achtergelaten in de omgeving. Ook de natuur heeft door de eeuwen heen tal van sporen nagelaten, met name op de Hondsrug. Zwerfstenen, hunebedden, vuurstenen werktuigen, pingo-ruïnes, grafheuvels, karresporen, historische kaarten, verhalen over de geschiedenis... Uit deze grote variatie aan sporen uit het verleden, kiezen we steeds wisselende thema's, die als inspiratiebron dienen voor het project.

Onder begeleiding van professionele kunstenaars, krijgen amateur-kunstenaars en andere belangstellenden de gelegenheid, hun vaardigheden op het gebied van schilderen, muziek, poëzie en andere vormen van kunst te verdiepen.

Het project Kunst op de Hondsrug

De projectgroep "Kunst op de Hondsrug" wil op een creatieve manier een verbinding tot stand brengen tussen de rijke historie van de Hondsrug en de beleving van diezelfde omgeving door de bewoners van nu.

Sinds de verre oudheid hebben mensen hun sporen achtergelaten in de omgeving. Ze waren "op weg", ze hebben geleefd en gewerkt, hun omgeving veranderd en uitdrukking gegeven aan hun emoties in de vorm van kunst. Wat is een betere manier om te ervaren hoe er vroeger geleefd is, dan je te verdiepen in een stukje geschiedenis en vervolgens je gevoelens tot uitdrukking te brengen in een eigen "kunstwerk", in wat voor vorm dan ook?

Vanuit die gedachte organiseert de projectgroep "Kunst op de Hondsrug" een aantal activiteiten rond het thema "op weg" (symbool voor het op-weg-zijn van de mens in de ruimste zin). De historie van de Hondsrug krijgt daarin een plaats, kunstenaars zullen hun medewerking verlenen en er worden workshops, lezingen en andere activiteiten georganiseerd. Van deelnemers en geïnteresseerden wordt niet verwacht dat ze bijzondere "kunstzinnige" gaven hebben. Interesse in het onderwerp en openstaan voor nieuwe ervaringen is voldoende.

Voor het historische perspectief van het project dient ook dit jaar het boek "Vijduizend jaar overleven op de rand van de Hondsrug", van Marianne van Albada als inspiratiebron.

Centrale ontmoetingsplek en uitvalsbasis bij dit alles is de conferentieboerderij [De Barn](#) in Midlaren.

[Logo](#) van het project is een houtsnede van [Aldrik Salverda](#) (uit de map *de Veenkoloniën verbeeld*) en symboliseert het op weg zijn.

Wie zijn wij?

Het initiatief voor dit project is uitgegaan van de Culturele Raad van de gemeente Haren. De projectgroep "Kunst op de Hondsrug" bestaat uit de volgende personen:

Henk Hurenkamp, voorzitter (tevens Voorzitter Culturele Raad Haren)
Rik Timmer, secretaris
Jan Bosch, penningmeester
Marian Kooiman, projectleider
Saskia de Boer, fotograaf/dichter/uitgever(Uitgeverij Adana)
Gemma Brans, beeldend kunstenaar

De projectgroep krijgt subsidies van de gemeente Haren en de provincie Groningen. Daarnaast wordt een financiële bijdrage geleverd door het VSB Fonds en het Prins Bernhard Cultuurfonds. Marian Kooiman is projectleider en degene met wie zo nodig contact opgenomen kan worden. De meeste activiteiten vinden buiten plaats, in de scholen of in de conferentieboerderij van Marian Kooiman, De Barn aan de Tolhuisweg 41 in Midlaren.

Kunst op de Hondsrug

Het historisch perspectief

Sporen in het landschap

Sinds mensen overgingen van een nomadisch jagersbestaan naar landbouw, hebben ze hun land verbouwd, sommige delen bemest, andere verschaald en uitgeput, zodat er op die plekken alleen nog maar hei wilde groeien, of er zandverstuivingen ontstonden. Ze hebben bos gekapt, huizen en versterkingen gebouwd, waarvan soms nog resten in het landschap zijn terug te vinden, zoals de versterking Mitspete, die stamt uit de Middeleeuwen (zie de foto hiernaast). Oude culturen, zoals de eerste landbouwers van de Trechterbekercultuur (5300 jr geleden), hebben hun sporen achtergelaten door hunebedden te bouwen. In onze tijd vinden we nog de scherven van hun aardewerk, hun bijlen en vuurstenen werktuigen. Uit het Bolleveen in Midlaren kwamen twee wagenwielen van elzenhout omhoog, nog niet eens helemaal voltooid (het asgat was nog niet doorboord), afkomstig van de Enkelgrafcultuur (4600 jaar geleden). En de oudste vondst, in deze buurt gedaan, was een vuurstenen kling uit de tijd dat Rendierjagers hier door de toendra trokken, achter de kudde wilde rendieren aan, en hun kamp opsloegen naast de Heijberg, aan de rand van het Heijveen, 14.000 jaar geleden. Dat was in de laatste fase van de laatste ijstijd. Het hoogteverschil tussen de Hondsrug en het naastgelegen Hunzedal was toen ongeveer 80 meter. In het landschap waren misschien nog enkele restanten van vorstheuveld (pingo's) aanwezig, die we in onze tijd terugvinden als verlaagde veentjes in het landschap, een zelfde veentje als het Bolleveen, waarin de twee wagenwielen werden gevonden.

Het project Kunst op de Hondsrug heeft dit thema, de mens die op weg is, van verleden naar toekomst, individueel of als lid van een bepaalde cultuur, als uitgangspunt genomen. Mensen die in dit onderwerp geïnteresseerd zijn en zich er verder in willen verdiepen, kunnen in het boek ["Vijfduizend Jaar overleven op de Rand van de Hondsrug"](#), geschreven door Marianne van Albada, meer van hun gading vinden.

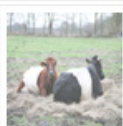
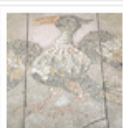
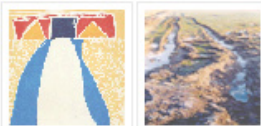

Marianne van Albada, psychologe en kinderboekenschrijfster van beroep, die sinds 1970 in Midlaren woont, aan de rand van het Heijveen, vlakbij de provinciegrens tussen Groningen en Drenthe, schreef op verzoek ooit een klein stukje over de geschiedenis van het streekje waar ze woont. Dat leidde tot een jarenlang durend verder onderzoek naar de achtergronden van dit gebied en de voorvallen uit de Drentse historie die hier hun invloed deden gelden, en mondde tenslotte uit in een 480 pagina's dik boek met als titel "Vijfduizend jaar overleven op de rand van de Hondsrug". Het boek van Marianne van Albada is verkrijgbaar in de boekhandel, maar kan ook rechtstreeks bij de schrijfster besteld worden: Haasakkers 3, 9475 PJ Midlaren, tel.: 050-4092837.

Kunst op de Hondsrug

Het programma voor Volwassenen

Kunst op de Hondsrug - 2008

Wat de kunstzinnige kant van het project betreft, lag het accent van de georganiseerde activiteiten in 2008 op het gebied van **Muziek** en **Taal**. Wat betreft het historisch perspectief werd gekozen voor het thema **Stenen**.

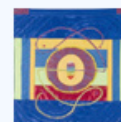

INTERMEZZO

Het Mantra Concert: 2 december 2007

in het kerkje van Noordlaren, o.l.v. [Chris Fictoor](#), met aansluitend een tentoonstelling van **Mandala tekeningen en wandkleden** van de hand van [Gea Fictoor](#),

in De Barn in Midlaren, vormde als het ware een overgang naar de thema's van dit nieuwe jaar. (zie: 2007, [Mantra-concert](#))

Voortbouwend op deze poëtische en muzikale vorm van meditatie, vond er op **13 februari 2008** een **lezing** plaats door **dr. Corma Pol**, met als onderwerp: [Het labirint als inwijdingsweg](#) .

Overzicht van de projecten voor Volwassenen in 2008:

2 december 2007:	Mantraconcert o.l.v. Chris Fictoor en tentoonstelling Mandala's in De Barn	ca 125 bezoekers
13 februari 2008:	Het labirint als inwijdingsweg Lezing door dr. Corma Pol	ca 50 bezoekers
29 maart 2008:	Startbijeenkomst voor direct betrokkenen: Voorstellen van de deelnemende kunstenaars Lezing door Harry Huisman over zwerfstenen	
14 april, 16 mei 2008	Excursie naar Museum-Insel Hombroich voor deelnemende kunstenaars en projectleden	8 deelnemers
24 mei 2008	Ontdekkingstocht in het labirint afgeblazen wegens slechte opkomst	3 deelnemers 3 projectleden 2 projectleiders
1 juni 2008	Zondagmiddagconcert Duo Albarus en Poëzie-podium	ca 60 bezoekers
24 augustus 2008	Zondagmiddagconcert, zang en piano door Gea Passies en Johanan Havinga	ca 55 bezoekers
29 oktober 2008	Poëzie-avond over de dichteres Vasalis door Klaas Drenth	afgelast wegens ziekte spreker
23 november 2008	Slotmanifestatie in de kerk van Noordlaren voor volwassenen en schoolkinderen	ca 45 bezoekers

LEZING

In het kader van het project Kunst op de Hondsrug, werd de volgende lezing georganiseerd:

Het labyrint als inwijdingsweg

spreekster: dr. Corma Pol
woensdag 13 februari 2008
tijd: 20.00 uur

locatie: De Barn
Tolhuisweg 41
9471 PE Midlaren
toegang: € 8,50 - koffie gratis

Hermine van Schuppen-van den Bosch,
Weide labyrint, 1999

Over het labyrint:

Een labyrint behoort tot de oudste vormen die door mensen gemaakt zijn, sommige dateren van zo'n 4000 jaar geleden. Eigenlijk is een labyrint niet meer dan een lang, kronkelend pad, dat naar een bepaald doel leidt. Door de soms onoverzichtelijke windingen kan degene die dit pad volgt in verwarring worden gebracht of tot inkeer. Zo vormt dit motief een symbool van het gaan van de levensweg. Tevens verwijst de vorm van het labyrint naar vergelijkbare structuren, zoals bijvoorbeeld de kosmos, de schoot van moeder aarde of de windselen van onze hersenen.

Het meest beroemde labyrint ligt, volgens de mythe, in Cnossos op Kreta. Daar versloeg ooit Theseus met behulp van zijn geliefde Ariadne de stiermens Minotaurus. Het verhaal symboliseert een inwijdingsweg. De held en heldin ondergaan een test die hen uitdaagt om het monster in het centrum te overwinnen. Pas deze gang door angst en duisternis heen brengt hen bij het midden, waarna zij de terugtocht kunnen aanvaarden. In de kathedraal van Chartres bevindt zich achter de westelijke ingang het oudst bewaarde kerklabyrint van 1200. Pelgrims liepen of kropen er doorheen als middel tot boetedoening, zo was toen de christelijke duiding.

In onze tijd wordt het labyrint gezien als een symbool van de menselijke levensweg. De reis naar het centrum, diepgang, is de route waarlangs onze innerlijke kracht tot leven komt. In het midden aangekomen keren wij ons om en maken de weg naar binnen tot een weg naar buiten. Ook kunstenaars laten zich soms inspireren door het labyrint als vorm (zie foto). In de lezing zal de spreker ingaan op vorm en inhoud van het labyrintmotief als kunstzinnig-spiritueel teken.

Corma Pol heeft een adviesbureau in de kunst en is freelance kunsthistorica.

Kunst op de Hondsrug

LABYRINT-2

Op **24 mei 2008** was er een [Ontdekkingstocht in het labyrint](#) gepland, onder leiding van Corma Pol en Advaita Stemerding. Door een te gering aantal aanmeldingen kreeg dit project een onverwachte wending en leidde tot de vorming van een groepje geïnteresseerden, dat los van het project Kunst op de Hondsrug, contact wil houden en dit onderwerp verder wil uitdiepen.

Kunst op de Hondsrug

STARTBIJeenKOMST 2008

29 maart 2008: (alleen voor direct betrokkenen)

Op zaterdag 29 maart a.s. ging Kunst op de Hondsrug 2008 van start met een middag voor alle actief betrokkenen bij het project.

Als kunstuiting voor dit jaar, zijn **Muziek** en **Taal** centraal gesteld. Wat betreft het historisch perspectief is gekozen voor het thema **Stenen**.

Doel van deze eerste bijeenkomst was om onderling kennis te maken, achtergrond-informatie te vergaren over het thema van dit jaar en inspiratie op te doen voor de uitwerking van dit thema.

De bijeenkomst vond plaats in [De Barn](#), van 15.00 tot 17.30 uur.

Harry Huisman, petroloog en oud conservator van het Natuurmuseum Groningen, gaf op deze middag een **Lezing over Zwerfstenen**.

Zwerfstenen in Haren en verder op de Hondsrug

Lezing door Harry Huisman, petroloog en oud conservator van het Natuurmuseum Groningen.

Hunebedstenen, de grote keien naast de uitrit, de losse stenen in onze tuinen, we hebben er in Haren zo veel van, dat we er niet bij stilstaan. Toch hebben ze een indrukwekkende geschiedenis achter de rug. Bij miljoenen zijn ze tijdens de voorlaatste ijstijd met het landijs mee uit Scandinavië naar het zuiden komen afzakken. Geen wonder dat men wel eens spreekt van de 'grootste transportonderneming aller tijden'.

Hoe en wanneer de Drentse keien hier gekomen zijn, is pas sinds de vorige eeuw bekend. Voordien had men geen idee van de herkomst. Immers harde rotsen zijn in Nederland op een paar uitzonderingen na niet bekend; laat staan bergen van graniet. Terwijl dat nu juist het gesteente is waar de meeste van de grote zwerfstenen uit bestaan. Geen wonder dus dat men vroeger al naar de rotsen heeft gezocht waar de stenen van afkomstig konden zijn.

Pas na het ontdekken van opvallend parallelle krassen op kalksteenrotsen in de buurt van Berlijn drong het besef door dat Noordwest-Europa in het verleden door gletsjers bedekt is geweest. Eindelijk had men een verklaring voor de dikke afzettingen van zand en leem in onze bodem en de miljoenen grotere en kleinere stenen daarin.

De zwerfstenen in Noord-Nederland en ook die in Haren zijn afkomstig uit Scandinavië. De harde rotsbodem daar bestaat uit oeroude gesteenten, die soms op tientallen kilometers diepte in de aardkorst ontstonden. Er moeten daar ooit hooggebergten hebben gelegen die door verweering allang weer verdwenen zijn. De 'wortels' van deze voormalige gebergten vormen het huidige landschap van Zweden en Finland.

Van overal in Scandinavië heeft het landijs destijds brokken gesteente naar ons land gevoerd. Vooral de noordelijke Hondsrug tussen Haren en Groningen is er uitermate rijk aan. Bij miljoenen zitten ze in de bodem, vooral granieten, maar ook bijzonder veel kalkstenen. Deze laatste bevatten prachtige fossielen uit een tijd ver achter ons, waarin koralen in grote aantallen de ondiepe tropische zeeën bedekten. Over deze stenen in de bodem van Haren valt veel te vertellen. Een er van is bezig beroemd te worden. Hij is voor zover bekend uniek in Nederland. De grote kei staat sinds 1953 voor iedereen zichtbaar in het grasveld voor het sportpark aan de Onnerweg in Haren. Zijn belevenissen in de ijstijd en al die andere verhalen die daarmee samenhangen zijn het onderwerp van de lezing.

MUSEUM INSEL HOMBROICH

Om inspiratie op te doen voor het vervolg van het project, maakten de leden van de projectgroep op **14 april 2008** een excursie naar het Museum Insel Hombroich vlakbij Neuss in Duitsland, een museum waar kunst en natuur op harmonieuze wijze in elkaar overgaan.

Op een later tijdstip (**16 mei 2008**) ging ook een aantal kunstenaars die dit jaar aan het project deelnemen er nog een kijkje nemen. Hieronder een verslag van dit bezoek.

Het Museum Insel Hombroich is gelegen in de restanten van de meanderende loop van het kleine riviertje de Erft. In dit parkachtige gebied met afwisselend waterpartijen, bloeiende weiden, bomen en een oud landgoed, gelegen tegen de flank van een heuvel, staat midden in de natuur een aantal gebouwen van hergebruikte baksteen, ontworpen door de Duitse beeldhouwer Erwin Heerich.

Soms is het gebouw gewoon leeg en vormt het een kunstwerk op zich. Het uitzicht naar buiten maakt daarbij wezenlijk onderdeel uit van het hele gebouw. Soms bevat het een binnenruimte, gevuld met allerlei kunstvoorwerpen, die zonder verdere toelichting bij elkaar zijn gegroepeerd, zodat de bezoeker intuïtief, en op eigen gezag zijn indrukken een plaats moet zien te geven. Er zijn nergens suppoosten die zeggen dat je je rugzakje af moet doen, of dat je niet met je vingers aan een schilderij mag zitten. Soms is er ergens een touwtje gespannen, ten teken dat het niet de bedoeling is die grens te overschrijden. Andere, meer kwetsbare objecten zijn opgesteld in glazen vitrines.

De deuren naar buiten staan permanent open, en toch ziet alles er verzorgd en schoon uit; witte marmeren vloeren, de kunstwerken sereen opgesteld in een zee van ruimte, met gefilterd helder daglicht, dat door de matglazen ramen in de plafonds naar binnen valt.

Overal heerst vrijheid en ook gastvrijheid, bijvoorbeeld in het restaurant, waar een ieder vrijelijk drankjes of etenswaren kan nemen en er alleen een schaal staat met daarop een briefje "Trinkgeld für das Personal". (Alles is inbegrepen in de entreeprijs en het personeel bestaat uit vrijwilligers).

Langs de paden tref je een broedende zwaan aan (14 april), of een paartje grote Canadese ganzen met jongen, die in alle rust met uitgestrekte pootjes liggen te zonnen, vlak naast het pad (16 mei).

Verspreid over het terrein staan beelden van de beeldhouwer Anatol Herzfeld, roestige krijgers van ijzer, opgesteld in het gelid, tussen een formatie van eveneens in het gelid staande bomen. Soms dragen deze soldaten een vlinder of een bloem op hun lans in plaats van een ijzeren punt. De werkplaats van Anatol bevindt zich in een uithoek van het terrein, en toont een chaos aan platen ijzer, gereedschappen, werkstukken in wording, alsof de kunstenaar er zelf nog bezig is.

Wat voor ons als projectgroep natuurlijk erg inspirerend was, in verband met het thema van dit jaar, waren de grote hoeveelheden bewerkte natuurstenen, die overal rond de werkplaats van Anatol te vinden waren. Soms opgesteld in een cirkelvormige formatie, zoals "die Kirche". Soms willekeurig in het gras verspreid, als overblijfselen uit een ver verleden. Allemaal door Anatol voorzien van ingekerfde primitieve figuren van mensen, planten en dieren; zoals bijvoorbeeld een vos of een eland. En dan niet te vergeten de vele mensenhoofden, soms opgesteld als de levende buste van een krachtige persoonlijkheid, maar meestal liggend op de grond, als de schedels van gedode krijgers, achtergelaten op het slagveld, allemaal met hun eigen individuele uitstraling.

ZONDAGMIDDAGCONCERT

Op zondag 1 juni 2008

was er in De Barn een optreden gepland van het [DUO ALBARUS](#)

Elena Malinova (piano) en Martin Grudaj (cello)

**gecombineerd met een poëzie-podium,
waarvan het thema was: STENEN**

Helaas moest Elena Malikova verstek laten gaan vanwege een blessure aan haar pols, maar gelukkig had men [Henry Kelder](#) bereid gevonden om in te vallen, zodat het concert toch door kon gaan, voor een bijna geheel gevulde zaal. Het was een prachtig concert, in een ontspannen sfeer, waarbij veel van de luisteraars ook na afloop nog bleven hangen om in de tuin van de Barn in de zon een drankje te nuttigen. Zie voor foto's van het concert het foto-blok links.

Het programma bestond uit:

Kenge - van T. Harapi
Après un rêve - van G. Fauré
Elegie - van S. Rachmaninov
Requiem - van G. Cassado
Air - van J.S. Bach
Adagio - van Z. Kodaly
Opus 40 largo en allegro - van D. Shostakovich

Na de pauze volgde nog het

Concerto voor violoncello (Opus 33)
- van C. Saint-Saëns

Martin Grudaj gaf op een heel persoonlijke wijze bij elk stuk een korte toelichting over de aard van het stuk, over wat hem er zo in aansprak, en waarom hij en Elena deze stukken hadden gekozen om de muziek te laten aansluiten bij het thema van deze middag: NATUUR EN STENEN.

Poëzie Podium

De middag begon met een Poëzie-podium, waarin door drie verschillende mensen enkele gedichten werden voorgedragen. De bedoeling was dat in deze gedichten het thema *STENEN* op de een of andere manier centraal zou staan. Het bleek echter nog niet mee te vallen om rond dit thema teksten te vinden. Toch vormden de gekozen gedichten een mooie inleiding op het muziekprogramma, dat daarna volgde, en wist ook de cellist Martin Grudaj daarop in te haken met zijn verhaal rond de gekozen muziekstukken.

ZONDAGMIDDAGCONCERT

Op zondag 24 augustus 2008

door [Gea Passies & Johan Havinga](#)
met muziek van Kurt Weill

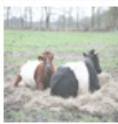
aanvang: 15:00 uur

plaats: De Barn, Tolhuisweg 41, Midlaren

toegang: € 7,00

reservering telefonisch (050 409 2048)

of [per e-mail](#)

Op zondagmiddag 24 augustus was er in De Barn in Midlaren een optreden van de zangeres Gea Passies en de pianist Johan Havinga met liederen van de veelzijdige Duits/Amerikaanse componist Kurt Weill (1900-1950). Weill geldt als één van de grootste twintigste eeuwse componisten op het gebied van het muziektheater. Samen met Bertolt Brecht werd hij in 1928 wereldberoemd door de Dreigroschenoper. De muziek en de figuren uit deze zogenaamde "Drie Stuivers Opera" zijn nog altijd zeer populair: zo zal Zeerover Jenny op deze zondagmiddag niet ontbreken.

Zoals zoveel Joodse componisten werd Weill door de opkomst van het nazisme gedwongen om Duitsland in 1933 te ontvluchten. Twee jaar later vestigde hij zich permanent in Amerika, waar hij zich ontwikkelde tot een Amerikaans componist. Hij schreef de muziek voor tal van grote Broadway shows; hij werkte onder andere samen met Ira Gershwin.

Weill's liederen zijn melodieus, soms grappig of spottend, vaak emotioneel en ontroerend, en voorzien van aansprekende teksten. Passies en Havinga presenteren een muzikaal en informatief programma, waarin het publiek wordt meegenomen naar het Duitsland van vóór 1933. En naar de grote Broadway musicals in Amerika.

POËZIE-AVOND over de dichteres Vasalis: 29 oktober 2008

Op 29 oktober 2008 zou Klaas Drenth een avond verzorgen over de poëzie van de dichteres Vasalis. Plaats: bibliotheek Haren

DEZE AVOND KON HELAAS NIET DOORGAAN wegens ziekte van Klaas Drenth.

"Kunst op de Hondsrug" op school

Voor leerlingen van een aantal basisscholen in de gemeente Haren, organiseerde de projectgroep "Kunst op de Hondsrug" ook dit najaar weer een aantal creatieve projecten.

Op 18 augustus vond er een **Startbijeenkomst** plaats in de Barn, met ongeveer 30 leerkrachten van basisscholen uit de gemeente Haren en de verschillende kunstenaars die aan het project deelnemen.

Harry Huisman vertelde iets over zwerfstenen in de gemeente Haren ([zie Lezing Zwerfstenen](#)), en de zanger [Peter Schaap](#) gaf in liedvorm alvast een voorproefje van wat hij in oktober op OBS De Wissel met de schoolkinderen gaat doen.

Een aantal kunstenaars in dit project zijn lid van de BIK. Bik'ers zijn kunstenaars met een bijscholing op het gebied van het onderwijs en projectmatig werken. Zij kunnen samen met de school ideeën die op school leven verder ontwikkelen tot concrete kunstprojecten. Kunstenaars kunnen en durven dingen anders aan te pakken. Bik-projecten hebben een duidelijk begin en eind en resulteren meestal in een presentatie, een voorstelling of een tentoonstelling. Voor meer informatie kunt u terecht op de site van de BIK, www.beroepskunstenaarsindeklas.nl.

STARTBIJEENKOMST SCHOLENPROJECT: 18 augustus 2008

Ter voorbereiding van de projecten die in het begin van het nieuwe schoolseizoen op een aantal scholen in de gemeente Haren zullen plaatsvinden, was er op 18 augustus een (besloten) kennismakingsbijeenkomst tussen de betrokken leerkrachten en de deelnemende kunstenaars, waarbij de plannen voor de komende sessies verder werden uitgewerkt.

Harry Huisman vertelde iets over [zwerfstenen in de gemeente Haren](#) en Peter Schaap, die in oktober bij OBS De Wissel een project gaat doen over stenen en muziek, gaf alvast een voorproefje van een van zijn liederen.

Overzicht van de projecten voor Scholen in 2008:

In de maanden september en oktober hebben de BIK-kunstenaars en Peter Schaap verschillende projecten uitgevoerd op de vijf basisscholen in de gemeente Haren, die in 2008 deelnamen aan de activiteiten van Kunst op de Hondsrug. In sommige scholen deden bijna alle groepen mee aan het project, andere scholen beperkten zich tot twee deelnemende groepen.

De deelnemende scholen:

- OBS De Rieshoek in Noordlaren Groep 5 en 6
- OBS De Wissel in Haren Groep 1 t/m 8
- St. Nicolaaschool in Haren Groep 1 t/m 8
- OBS De Linde in Haren Groep 5 en 6
- CBS De Borg in Haren Groep 5 en 6

De deelnemende kunstenaars:

- Liesbeth Takken en Hilda Top (website: www.landartprojects.com)
- Evelyn van Oosterhout (website: www.werkplaatsnieuweweg.nl)
- Michiel van der Veen (website: www.crossedmusic.com)
- Anja Lofvers (website: www.anjalofvers.com)
- Peter Schaap (website: www.peterschaap.nl)

OBS DE WISSEL: EXTRA UITGEBREID PROGRAMMA:

LandArtproject met Liesbeth Takken en Hilda Top:

Maandag 22 september Project onderbouw (1 t/m 4), op grasveld bij school

9.00 - 9.45 uur	groep 1-2a
10.30 - 11.15 uur	groep 1-2b
13.15 - 14.00 uur	groep 3
14.15 - 15.00 uur	groep 4
15.15 -	presentatie aan school + ouders

Donderdag 25 september Project middenbouw (5 en 6), bij zwerfkei VV Haren

9.00 - 10.00 uur	groep 5a
10.30 - 11.30 uur	groep 5b
13.00 - 14.00 uur	groep 6a
14.00 - 15.00 uur	groep 6b
15.15 -	presentatie

Vrijdag 10 oktober Project bovenbouw (7 en 8), bij hunebed Noordlaren

9.00 - 10.30 uur	groep 7
11.00 - 12.30 uur	groep 8a
13.30 - 15.00 uur	groep 8b
15.30 uur	presentatie

Projecten op vijf scholen:

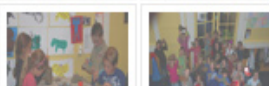
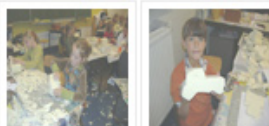
Eén project op de Rieshoek:

De Rieshoek

Basisschool de Rieshoek staat in Noordlaren. Leerlingen van deze school deden mee aan het Project Kunst op de Hondsrug.

Dit jaar kwam de kunstenares Evelyn van Oosterhout naar Noordlaren om met de kinderen stenen en fossielen te maken.

De foto's zijn gemaakt door Evelyn van Oosterhout en Ada Schrik.

Projecten op vijf scholen:

Zeven projecten bij De Wissel

» Zwerfkei versierd

» Kei-monumentjes

» Hunebed

» Hunebed-monumentjes

» Potjes

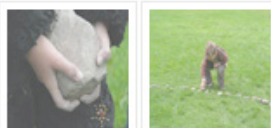
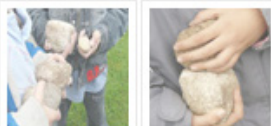
» Kleuters

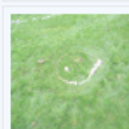
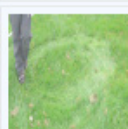
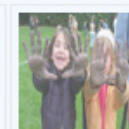
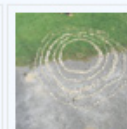
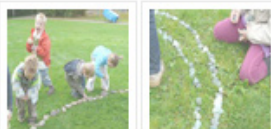
De Wissel

Cirkels van stenen, met de kleuters:

Met de onderbouw van De Wissel maakten Liesbeth Takken en Hilda Top cirkels van allerlei soorten stenen op het grasveld bij de bult. Ook hebben de kinderen met hun voeten cirkelsporen gemaakt in het gras. De grote cirkel van zwarte stenen, werd gelegd met kolen... Dat is zo hier en daar goed te zien aan de handen en gezichten van de kleine kunstenaars! Ook brachten alle kinderen een eigen steen mee, die ze in de vakantie in de omgeving of op reis hadden gevonden.

De foto's zijn gemaakt door Hilda Top.

Projecten op vijf scholen:

Zeven projecten bij De Wissel

» Zwerfkei versierd

» Kei-monumentjes

» Hunebed

» Hunebed-monumentjes

» Potjes

» Kleuters

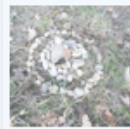
De Wissel

Monumentjes van stenen :

Een groep kinderen maakte onder leiding van Liesbeth en Hilda rond het hunebed kleine monumentjes van gestapelde stenen en ander natuurlijk materiaal. Ook werden er tekeningen gemaakt van het hunebed.

Foto's zijn gemaakt door Saskia de Boer en Hilda Top.

Projecten op vijf scholen:

Zeven projecten bij De Wissel

» Zwerfkei versierd

» Kei-monumentjes

» Hunebed

» Hunebed-monumentjes

» Potjes

» Kleuters

De Wissel

Bij de zwerfkei aan de Onnerweg in Haren:

Liesbeth Takken en Hilda Top maakten samen met de kinderen een groot kunstwerk van stenen rond de zwerfkei in het grasveld voor het sportpark aan de Onnerweg in Haren.

Inspiratiebron daarbij was het gedicht *TIJD* van Vasalis, dat gedeeltelijk aan de kinderen werd voorgelezen (zie onder) en dat goed weergeeft hoe deze oeroude Drentse zwerfkei, wel 150.000 jaar oud, hier staat: roerloos, tijdloos, eenzaam en krachtig. In de loop der eeuwen heeft hij alles om zich heen zien veranderen: landschap, begroeiing, dieren en mensen. Er zijn huizen gebouwd en wegen aangelegd, maar hij is blijven staan, roerloos als altijd. Om hem heen beweging, groei en verval.

*Ik droomde, dat ik langzaam leefde
langzamer dan de oudste steen.
Het was verschrikkelijk: om mij heen
schoot alles op, schokte of beefde,
wat stil lijkt. 'k Zag de drang waarmee
de bomen zich uit de aarde wrongen
terwijl ze hees en hortend zongen;
terwijl de jaargetijden vlogen
verkleurende als regenbogen*

De foto's op deze pagina zijn gemaakt door Saskia de Boer.

Projecten op vijf scholen:

Zeven projecten bij De Wissel

» Zwerfkei versierd

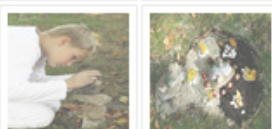
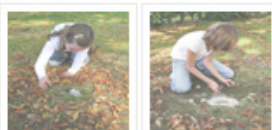
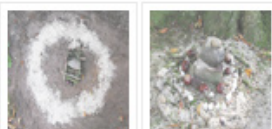
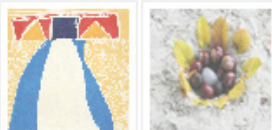
Kei-monumentjes

» Hunebed

» Hunebed-monumentjes

» Potjes

» Kleuters

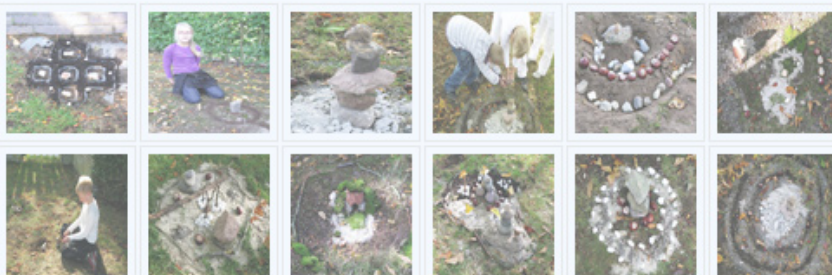
De Wissel

Kleine monumentjes van de kinderen aan de Onnerweg in Haren:

Behalve het grote gemeenschappelijke project rond de werfkei aan de Onnerweg in Haren, maakten de kinderen (samen of alleen) ook kleine kunstwerkjes van stenen en ander natuurlijk materiaal.

De foto's op deze pagina zijn gemaakt door Saskia de Boer.

Projecten op vijf scholen:

Zeven projecten bij De Wissel

» Zwerfkei versierd

» Kei-monumentjes

» Hunebed

» Hunebed-monumentjes

» Potjes

» Kleuters

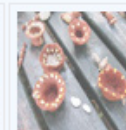
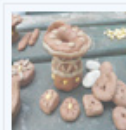
De Wissel

Potjes van klei:

Net zoals vroeger de hunebedbouwers aardewerken schalen en potten bakten, maakte nu een groep kinderen aan de picknicktafel bij het hunebed potjes en figuurtjes van klei.

Foto's zijn gemaakt door Saskia de Boer en Hilda Top.

Projecten op vijf scholen:

Zeven projecten bij De Wissel

» Zwerfkei versierd

» Kei-monumentjes

» Hunebed

» Hunebed-monumentjes

» Potjes

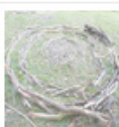
» Kleuters

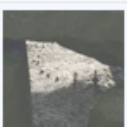
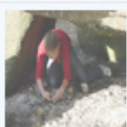
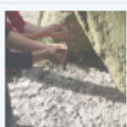
De Wissel

Bij het hunebed in Noordlaren:

Met een andere groep kinderen gingen Liesbeth en Hilda naar het hunebed van Noordlaren, waar ze de omgeving versierden met takken, stenen en ander natuurlijk materiaal.

Foto's zijn gemaakt door Saskia de Boer en Hilda Top.

Projecten op vijf scholen:

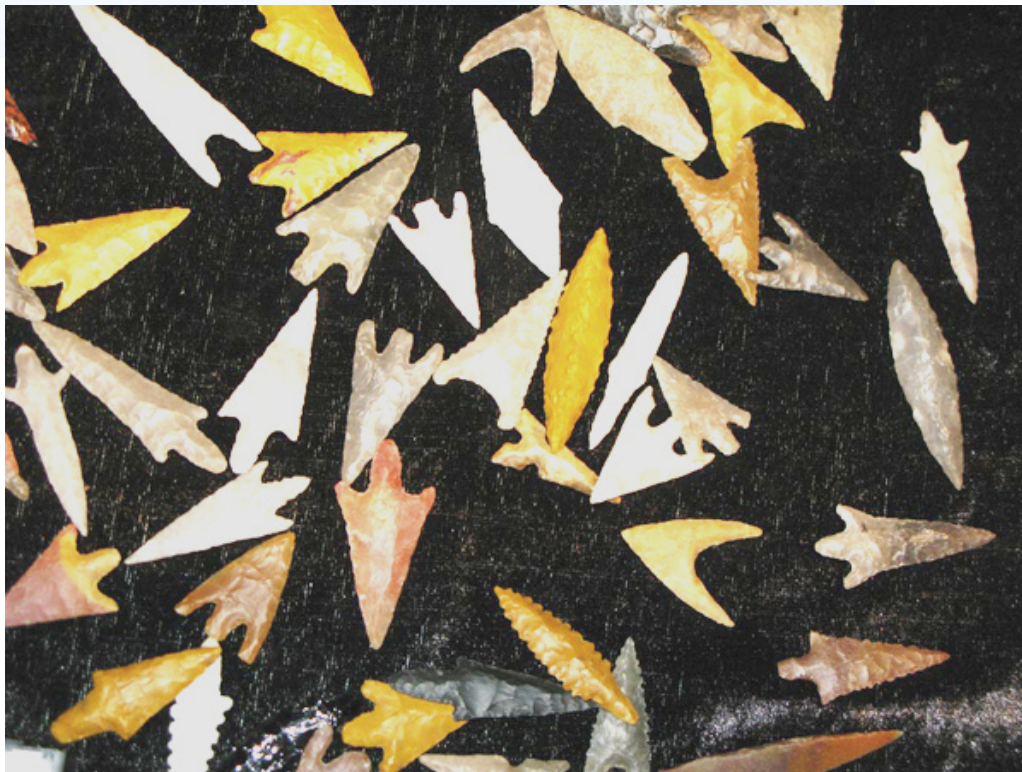
Zeven projecten bij De Wissel

Peter Schaap

Ook Peter Schaap deed nog een project op OBS De Wissel. Deze foto is gemaakt op de startbijeenkomst voor de scholen, waar hij alvast een voorproefje gaf van wat hij met de kinderen zou gaan doen.

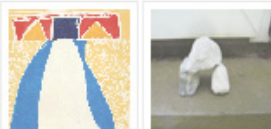
Hier onder een foto van de stenen pijlpunten die Peter Schaap zelf maakt.

Projecten op vijf scholen:

Twee projecten op de Sint Nicolaasschool

» Les met Liesbeth Takken » Les met Hilda Top

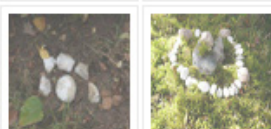
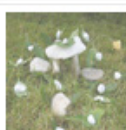
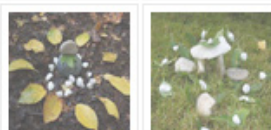

Sint Nicolaasschool

Op de St. Nicolaasschool verzorgden Liesbeth Takken en Hilda Top een project over stenen. Alle kinderen hadden zelf een steen naar eigen keuze meegenomen en Liesbeth en Hilda gingen ieder met hun eigen groep aan de gang om met die stenen iets creatiefs te doen, binnen in de klas.

Liesbeth en Hilda brachten een aantal verschillende soorten bijzondere stenen mee, die de kinderen konden bekijken. Ook lieten ze zien hoe machtige bouwwerken uit de megalithische tijd (zoals de hunebedden, of de steenkringen van Stonehenge) in een andere vorm terugkomen in de moderne landartkunst van bijv. [Richard Long](#) en [Andy Goldsworthy](#).

Vervolgens gingen de kinderen van beide groepen samen naar buiten om zelf een monumentje te maken van stenen en ander natuurlijk materiaal. Tot slot legden ze met z'n allen nog een grote vorm van stenen op het schoolplein, als voorbeeld van een echt "land-art-kunstwerk".

De foto's bij dit project zijn gemaakt door Hilda Top en Liesbeth Takken.

Projecten op vijf scholen:

Twee projecten op de Sint Nicolaasschool

» Les met Liesbeth Takken

» Les met Hilda Top

Sint Nicolaasschool

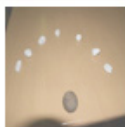
De les met Liesbeth Takken

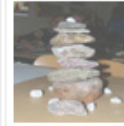
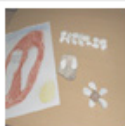
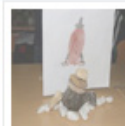
Liesbeth ging samen met de kinderen op onderzoek naar de werking, betekenis en kracht van stenen in alle tijden. Ieder mens heeft wel *iets* met een bepaalde steen, hoe klein ook. Ze vroeg de kinderen op zoek te gaan naar een mooie steen, die voor hun betekenis heeft, groot of klein, glanzend of grauw: ieder kon kiezen wat hem paste. Deze steen namen ze de dag van de workshop mee naar school.

Liesbeth vertelde hoe mensen vroeger stenen gebruikten bij bepaalde vieringen. Zo werden stenen soms ingepakt in vilt of takjes. Er werden inscripties gemaakt op stenen. Ze vertelde ook over rotsgravures, runentekens en grotschilderingen in verschillende culturen en liet er voorbeelden van zien.

Vervolgens gingen de kinderen zelf aan het werk. Ze schetsten hun steen met houtskool. Ze ontwierpen een tekening, symbool of inscriptie voor een steen, en mochten die aanbrengen op een geschikte platte steen of speksteen. Als ze dat wilden mochten ze hun steen ook inpakken in vilt of takjes.

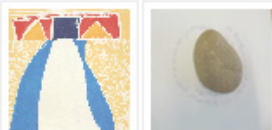

Projecten op vijf scholen:

Twée projecten op de Sint Nicolaasschool

» Les met Liesbeth Takken

» Les met Hilda Top

Sint Nicolaasschool

De les met Hilda Top

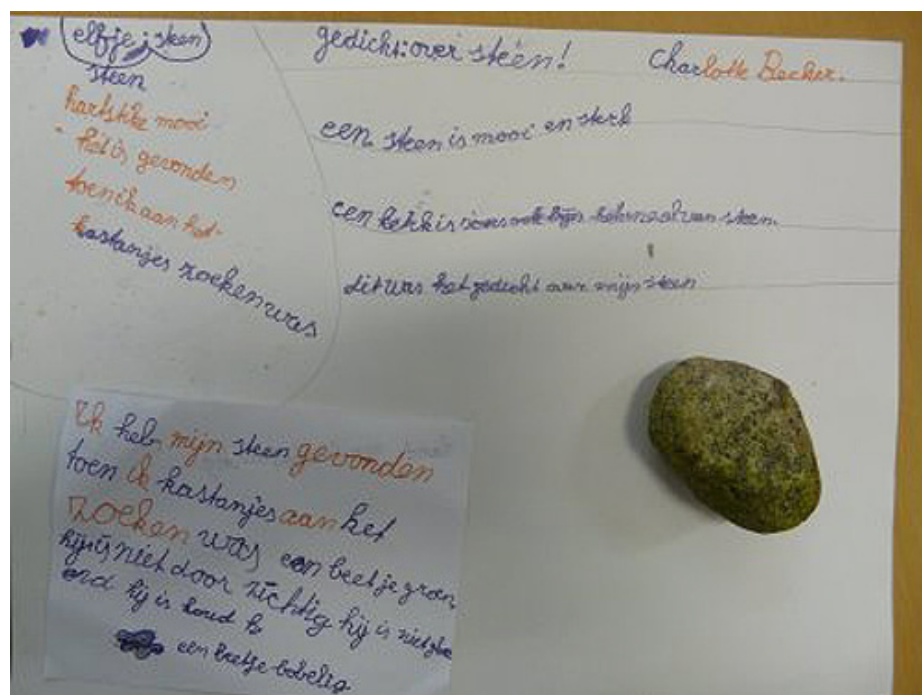
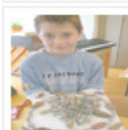
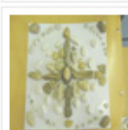
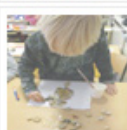
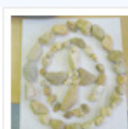
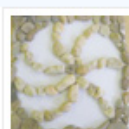
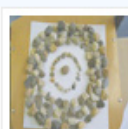
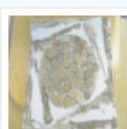
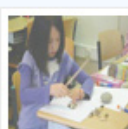
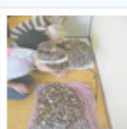
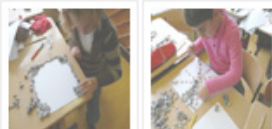
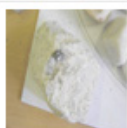
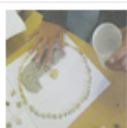
De workshop van Hilda begon met het bekijken van de door haar meegebrachte bijzondere stenen en mineralen. Er werd ook gekeken naar stenen die je overal om je heen kunt vinden. Want ook gewone stenen kunnen een bijzondere betekenis hebben.

De kinderen hadden voor deze les allemaal een eigen steen meegebracht. Deze stenen gingen ze eerst heel grondig bekijken en bevoelen.

- Waarom heb je die steen uitgekozen?
- Wat maakt die steen bijzonder voor jou?

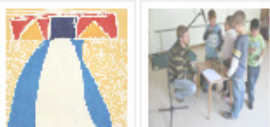
Dit waren de vragen waarmee de kinderen aan de gang gingen. De antwoorden werden opgeschreven of er werd een gedichtje van gemaakt.

Daarna fabriceerde ieder kind een eigen werk van kiezelstenen, gelijmd op karton. Basisvorm was de cirkel, het meest universele van alle symbolen. Er werd vanuit het centrum naar buiten toe gewerkt, waarbij de cirkel zichtbaar bleef.

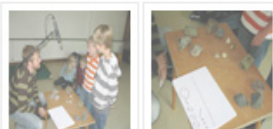
Projecten op vijf scholen:

Eén project op De Linde

De Linde

OBS De Linde koos voor een muziekproject, dat de titel *LEVENDE STENEN* kreeg. De componist Michiel van der Veen heeft samen met de kinderen een animatiefilmje gemaakt met stenen, waarbij ze zelf de muziek componeerden, met de geluiden van de stenen. Zo kwamen de stenen echt tot leven. Over enige tijd zal dit filmje ook op deze site bekeken kunnen worden.

Foto's van het project staan in de vierkante hokjes links.

De foto's zijn gemaakt door Saskia de Boer.

Projecten op vijf scholen:

Eén project op De Borg

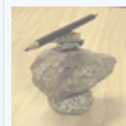

De Borg

Op de Chr. basisschool De Borg heeft kunstenaar Anja Lofvers een project gedaan dat "gestapelde stenen" heette. De kinderen maakten buiten een "kunstwerk" van op elkaar gestapelde stenen. Binnen, in de klas, schilderden ze hun kunstwerk op een echt linnen doek. Om dat schilderij te maken, keken ze heel goed van onderen naar boven naar het stapeltje stenen en ontdekten zo, dat de stenen vanuit dat perspectief opeens veel groter leken! Zie de eerste drie foto's hieronder.

De foto's zijn gemaakt door Anja Lofvers.

Drie stenen zitten op een steen.
Acht stenen liggen er omheen.
Daar onder liggen er nog negen.
Andere daarnaast en tegen
Een steen steekt half uit het zand naar buiten,
om zich nog evenlijes te uiten.
Gevoel, kinderen, die uit mijn mond:
Flouid steeds een viert boven de grond.

Slotmiddag in de kerk van Noordlaren

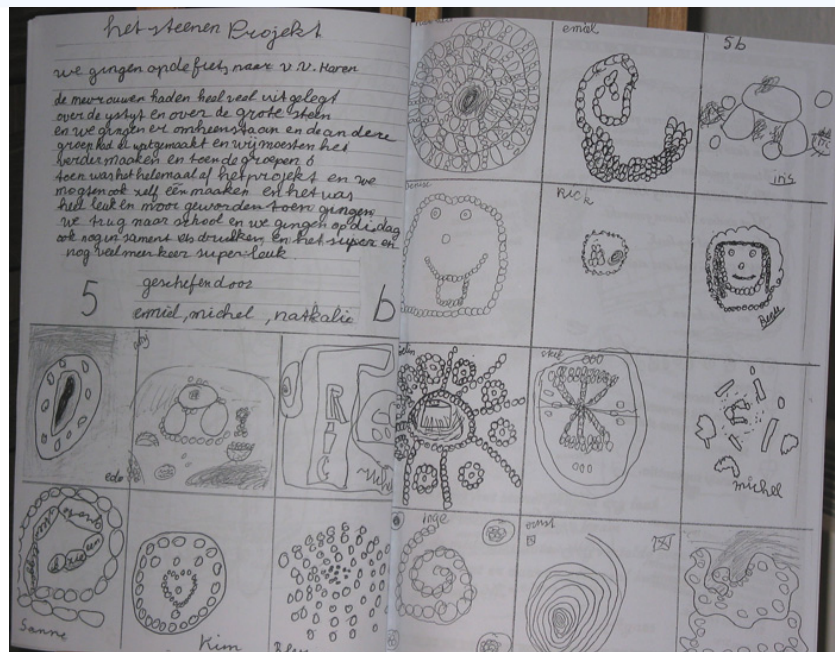
Op zondagmiddag 23 november 2008 vond de slotmanifestatie plaats van het Project Kunst op de Hondsrug - 2008. Tussen 14 en 17 uur kon iedereen vrij naar binnen lopen om de werkstukken van de schoolkinderen te bekijken en de andere programma-onderdelen bij te wonen. In de kerkbanken waren alle foto's van het project op de scholen uitgesteld en op een aantal tafels waren foto's, tekeningen en werkstukken van de kinderen ten toon gesteld.

Op **OBS De Wissel**, waren leerkrachten en kinderen zo gegrepen door het onderwerp, dat ze ook buiten de eigenlijke projectactiviteiten om, nog weken met het thema "stenen" zijn doorgedaan. Ouders en grootouders gaven lezingen of workshops, de kinderen maakten gedichten, "rotstekeningen", lampions en zelfs "steen-vissen" van papier maché. Een deel van deze werkstukken was in de kerk te zien.

DE MUZIKALE OMLIJSTING VAN HET GEHEEL BESTOND UIT:

- **Stenen Klankspelen** - door Louise Vaessen (*cello*) en Dick Verbeeck (*fluit*), beiden zowel musicus als muziektherapeut. In het tweede gedeelte van het concert werden de aanwezigen (en met name de kinderen) uitgenodigd mee te doen, om samen een betoverende steen-klank te laten klinken.
- **Optreden Marikesj** - Het duo "Marikesj", (Marita Rust en Kees Langejan) trad op samen met de gitaristen Michiel Meegens en Hielke de Boer. Er werd o.a. een lied over stenen ten gehore gebracht door Marita (begeleid op gitaar) en Kees droeg een gedicht over stenen voor.

Foto's zijn van Marianne van Albada.

Kunst op de Hondsrug 2008